

Prepoznavanje terminov in determinologizirane leksike v izbranih starejših slovenskih slovarjih

V prispevku je obravnavana problematika prepoznavanja izhodiščno terminološke leksike in determinologizirane leksike v starejših slovenskih slovarjih. Potencialna terminološkost besedja je bila ugotavljana z jezikoslovno analizo na podlagi oblikovanih meril, ki so bila preizkušana na primerih leksemov, izpričanih v Megiserjevih slovarjih (1592, 1603), v Hipolitovem (1711–1712) in Pleteršnikovem slovarju (1894–1895).

Gljučne besede: leksikografija, terminologija, kriteriji za prepoznavanje potencialne terminološkosti, Hieronim Megiser, Hipolit Novomeški, Maks Pleteršnik, determinologizacija

Identifying Terms and Determinologised Lexis in Selected Older Slovenian Dictionaries

The article discusses the problems of identifying originally terminological lexis and determinologized lexis from older Slovenian dictionaries. Potential terms were identified through a linguistic analysis based on the outlined criteria, which were tested using lexemes attested in Hieronymus Megiser's dictionaries (1592, 1603), in Hippolytus Rudolphswertensis's dictionary (1711–1712) and Maks Pleteršnik's dictionary (1894–1895).

Keywords: lexicography, terminology, criteria for identifying potential terms, Hieronymus Megiser, Hippolytus Rudolphswertensis, Maks Pleteršnik, determinologization

1 Uvod

V članku je obravnavana problematika potencialne terminološke leksike v starejših obdobjih slovenske jezikovne zgodovine, in sicer v najstarejših knjižnih virih iz 16. stoletja in v izbranih slovarjih s konca 16. in začetka 17. stoletja (Megiser 1592, 1603), z začetka 18. stoletja (Hipolit 1711–1712) ter konca 19. stoletja (Pleteršnik 1894–1895). Namen raziskave je določiti kriterije, po katerih je mogoče prepoznati terminološko (ali determinologizirano) leksiko.

Prvi del članka predstavlja teoretični uvod o tipoloških značilnostih in razločevalnih lastnostih med splošno (neterminološko) in terminološko leksiko ter o pojmovno-pomenski dinamiki leksemov oz. terminov v leksikografiji in terminografiji. Drugi del opisuje kriterije za prepoznavanje terminološkosti oz. neterminološke rabe leksike v starejših slovenskih slovarjih.

2 Termini in splošni leksemi med terminologijo in leksikologijo ter terminografijo in leksikografijo

V terminološki vedi se je v preteklosti veliko pozornosti posvečalo poskusom razmejevanja med termini in splošno leksiko. V pojmovnem pristopu k terminologiji (Felberjeva smer dunajske šole) se je poskušalo vzpostaviti razlikovanje med besedo (leksemom) v splošnem jeziku in terminom kot poimenovanjem specializiranega pojma (gl. Felber 1984: 107–08, 167–68): beseda naj bi bila jezikovni simbol, neločljiva enota izraza in vsebine, ki ima lahko številne nedefinirane prekrivne pomene ter pomenske odtenke, ki jih določi šele kontekst (odvisnost besede od konteksta), medtem ko naj bi bil termin kot jezikovni simbol le izraz, ki je (namenoma, zavestno) pripisan določenemu pojmu in kot tak odvisen le od pojmovnega sistema (ki mu pripada pojem) in ne od konteksta. Pojmovnemu pristopu ni nikoli uspelo jasno in nedvoumno definirati *termina* in *besede* (ju torej oskrbeti z definicijama, ki bi bili popolnoma razlikovalni): je *beseda*, kadar ji je mogoče najti klasično definicijo, zato že *termin* (npr. *januar*), in obratno, je *termin*, ki označuje specializirani pojem, ki ga ni mogoče jasno razmejiti od drugih pojmov, *beseda*? Pojmovni pristop tega problema ni uspel razrešiti, predvsem zato, ker se manj ukvarja s terminološko teorijo in bolj s praktičnimi problemi izdelovanja terminoloških slovarjev, tj. s terminografijo.¹ V terminografski praksi je za določanje oz. potrjevanje terminološkosti zadolžen področni strokovnjak (gl. razdelek 3.2.1). V leksikografiji se opis izhodiščno terminološke leksike še dodatno zaplete predvsem zaradi pojava determinologizacije: gre za pojav, ko termin prehaja v splošna besedila (splošni jezik), pri tem pa izgublja/izgubi navezavo na pojmovni sistem stroke, iz katere izhaja.² V leksikografiji se pri obravnavi izhodiščno terminološke leksike torej pojavi dilema, ali leksikalno enoto opisati kot termin ali kot (determinologizirani) leksem, pred tem pa mora leksikograf leksikalno enoto najprej sploh prepoznati kot potencialno terminološko (gl. razdelek 3).³

3 Problemi pri določanju terminološkosti: terminologija v starejših (splošnih) slovarjih slovenskega jezika

Ko se leksikografi v zgodovinski leksikografiji soočamo z obravnavo leksike, zajete v starejših slovarjih in knjižnih oz. rokopisnih virih iz preteklih obdobj jezikovne

¹ O lastnostih, ki se sicer v slovenistiki pripisujejo terminologiji (pretežna samostalniškost, ustaljenost itd.), gl. Vintar (2008), Žagar Karer (2011), Vidovič Muha (2013).

² O pojavu determinologizacije gl. tudi Žele (2004), Žagar Karer (2011), Ledinek (2015), Žagar Karer, Ledinek (2021).

³ O obravnavi terminologije in determinologizirane leksike v splošnem zgodovinskem slovarju gl. članek A. Legan Ravnikar (2023). Avtorica opisuje probleme pri ločevanju med termini in determinologiziranimi leksemi, posebej zanimiva pa je ugotovitev, da je obravnavna terminologije v splošnem slovarju odvisna od zasnove slovarja in slovrske metodologije: splošni slovar sodobne slovenščine eSSKJ vse izhodiščne termine obravnava in opisuje kot determinologizirane lekseme, medtem ko SSKJ16 zaradi metode popolnega izpisa iz vseh slovenskih tiskanih del v 16. stol. in metode izčrpnega opisa leksikalnih enot v opis vključuje tudi (predvsem krščansko) terminologijo iz znanstvenih razprav (načeloma v slovarju označeno s terminološkim kvalifikatorjem). Ta ugotovitev je pomembna zato, ker kaže, da je status termina/leksema odvisen tudi od konteksta nastajanja in zasnove slovarja: ista pojavitev leksikalne enote v istem besedilu je načeloma lahko v enem slovarju obravnavana kot termin, v drugem pa kot (determinologizirani) leksem.

zgodovine, je ena izmed nalog tudi ugotavljanje, ali je analizirana leksikalna enota (izhodiščno) termin ali ne. To je med drugim pomembno zato, ker se mora leksikograf odločiti, ali bo leksikalni enoti iz starejšega slovarja ali korpusa besedil, ki jo opisuje v svojem slovarskem sestavku, pripisal področni kvalifikator (npr. kvalifikator *bot.* (botanično) v primeru poimenovanj rastlin). Ta dilema je še toliko bolj pereča takrat, ko so vse pojavitve obravnavane leksikalne enote v izbranem zgodovinskem obdobju zajete iz slovarskih virov.⁴ Za slovarska besedila je značilno, da nudijo zgoščen opis informacij o iztočnici. V primeru nekaterih starejših slovenskih slovarjev so lahko te informacije zelo skope (v večjezičnih slovarjih je lahko podana samo tujejezična ustreznica, npr. pri Hipolitu). Odsotnost drugih leksikalnih podatkov (zglede rabe, kolokacije itd.) v starejših slovarjih postavlja leksikografa pred zahteven izziv, kako določiti terminološkost leksikalnih enot v njih.

V analizo so bili zajeti: večjezična slovarja Hieronima Megiserja (MD 1592, MTh 1603),⁵ ki se gradivsko vključujeta v *SSKJ16, Dictionarium trilingue* Hipolita Novomeškega (Hipolit 1711–1712)⁶ ter *Slovensko-nemški slovar* Maksa Pleteršnika (Pleteršnik 1894–1895).⁷ V Hipolitovem in Pleteršnikovem slovarju so bile pregledane iztočnice na črko L, pri pregledu pa so bila identificirana poimenovanja rastlin (tudi če se ne začnejo na črko L), pregledana so bila tudi poimenovanja rastlin pri Megiserju, ki so leksikografsko obdelana v prvem zvezku *SSKJ16 (A–D)*. V Megiserjevih slovarjih in Hipolitovem slovarju terminološka leksika ni posebej označena kot taka. Nasprotno pa je v Pleteršnikovem slovarju, ki vsebuje tudi prvine terminološkega slovarja, uporabljenih 23 področnih kvalifikatorjev (npr. *bot.* = *botanica* (rastlinstvo)). Pleteršnik se je izjemno dobro zavedal problemov v zvezi z obravnavo terminologije v svojem slovarju: pri izdelavi slovarja je namreč sodeloval s področnimi strokovnjaki, pri katerih je npr. preverjal ustreznost poimenovanj za rastline in živali (gl. Miklošič 1991: 758, Pleteršnikovo pismo Miklošiču z dne 10. 5. 1886 (št. 578); prim. Vidovič Muha 1995: 464),

⁴ Pri pripravi *SSKJ16* to ni tako redek pojav, gl. npr. iztočnice v Besedju 2011, ki se pojavijo 1. izključno v MD 1592, 2. izključno v MTh 1603 ali 3. izključno v MD 1592 in MTh 1603 hkrati.

⁵ Za osnovne podatke o slovarjih gl. Logar (2013) in Merše (2006).

⁶ Pri pregledu je bilo uporabljeno digitalizirano listkovno gradivo, ki ga je pripravil Jože Stabej. Gre za obrnjeni slovar s slovenskimi besedami na prvem mestu, ki je bil izdelan z metodo popolnega izpisa. Poudariti je treba, da pri tej metodi v obrnjenem slovarju iztočnice postanejo tudi tiste slovenske besede, ki v rokopisnem slovarju niso bile samostojne slovenske ustreznice, npr. beseda *ali* v slovarskem sestavku »Humefco, nas werden. móker rátatí móker postátí, ali perhájati«. Za osnovne podatke o slovarju gl. Kidrič (2013), posamezni vidiki Hipolitovega slovarja in drugih Hipolitovih del pa so opisani v Ahačič (2015), Čepar (2022), Jelovšek (2022), Legan Ravnikar (2022), Orel (2022). Za podrobnejši opis digitalizirane izdaje obrnjenega Hipolitovega slovarja gl. Uvod v Hipolit 1711–1712.

⁷ Pleteršnik 1894–1895 je splošni dvojezični (slovensko-nemški) slovar. Nastal je kot dopolnilo k Cigaletovemu nemško-slovenskemu slovarju iz leta 1860. Za osnovne podatke o slovarju gl. Breznik (2013), uvodno besedilo (*Pripomnje*) Maksa Pleteršnika (v Furlan 2015) in uvod k transliterirani izdaji Pleteršnikovega slovarja (Furlan 2015). Za podrobnejši opis slovarja ali obravnavo posameznih problemskih sklopov v zvezi s slovarjem gl. Toporišič (1995), Vidovič Muha (1995), Hajnšek-Holz (1997), Legan Ravnikar (2004), Orel (2007).

uporabljal pa je tudi strokovno in znanstveno literaturo (za področje botanike gl. razdelek 3.2.3).⁸

3.2 Kriteriji za določanje terminološkosti leksike

Pri odločanju o terminološkosti leksikalne enote leksikograf kombinira več meril: 1. intuitivno ločevanje na splošno in terminološko leksiko, 2. strukturna merila, 3. vezanost leksikalne enote na funkcijsko zvrst in/ali na tip slovarja, 4. poznavanje širšega zgodovinskega konteksta in stopnje razvoja znanosti v določenem obdobju. Merila so bila prepoznana med pregledom zgoraj navedenih slovarjev, nobeno od njih pa ni absolutno in samozadostno.

3.2.1 Intuitivno ločevanje med splošno in terminološko leksiko

Leksikograf, ki deluje v okviru zgodovinske leksikografije, je v smislu identificiranja terminov pred podobno nalogo kot terminograf, ki pripravlja oz. pregleduje osnutek geslovnika za nastajajoči terminološki slovar: pri zbiranju terminoloških kandidatov se odloča v prvi vrsti intuitivno, in sicer tako, da na podlagi svojega jezikovnega znanja in poznavanja zunajjezikovne stvarnosti razlikuje med splošno leksiko in terminološko leksiko oz. leksiko, za katero domneva, da bi lahko bila terminološka. Pri tem se terminograf praviloma odloča tudi s pomočjo specializiranega korpusa, v katerem preverja sobesedilo leksikalne enote, s čimer se zmanjša možnost za napake pri zanašanju zgolj na lastno intuicijo.⁹ Terminograf ima pri identificiranju terminov močno zaslonbo v področnem strokovnjaku, ki popravlja morebitne terminografove napake pri razločevanju med splošno in terminološko leksiko, ker je področni strokovnjaki tisti, ki potrdi (ali ne) terminološkost terminoloških kandidatov pri pregledu osnutka geslovnika in tudi kasneje v fazi redakcije slovarskih sestavkov.

Zgodovinski leksikograf se lahko bistveno manj zanese na intuitivno ločevanje med nespecializiranim (splošnim) besedjem, ki označuje realnost, ki ni predmet preučevanja znanstvenih disciplin, ter specializiranim (terminološkim) besedjem, ki ga uporablja določena stroka za opisovanje pojavov na svojem področju. Tudi nima možnosti preverjanja svojih odločitev pri strokovnjaku iz sodobne stroke; načeloma pa se za razrešitev dilem v zvezi z določenim pojmom lahko posvetuje s strokovnjakom za zgodovino določene stroke (npr. za zgodovino medicine). To pomanjkljivost korigira z natančno analizo jezikovnega gradiva, z analizo dosegljive jezikoslovne literature in literature z obravnavanih strokovnih področij (zgodovinskih slovarjev, tujejezičnih starejših slovarjev, zgodovinskih strokovnih knjig, razprav itd.).

⁸ Po podatkih iz *Slovenske biografije* je vse prirodoslovno gradivo v Pleteršnikovem slovarju med letoma 1887–1893 uredil botanik Alfonz Paulin (1853–1942), gl. Piskernik (2013). Za opozorilo na Paulinov prispevek k Pleteršnikovemu slovarju se zahvaljujem Veri Smole in kustosu pedagogu Boštjanu Kolarju.

⁹ Na področju živinoreje (na podpodročju konjereje) obstajajo npr. termini *dejstvo nog*, *dejstvo teže*, *dejstvo vajeti*. Pri pripravi osnutka geslovnika na osnovi najpogostejših (enobesednih) pojavnic v specializiranem korpusu bi bilo zgolj z zanašanjem na intuicijo zelo enostavno pojavnico *dejstvo* izločiti s seznama terminoloških kandidatov kot del splošne leksike. Prav zato je pomemben pregled leksikalnih enot v sobesedilu.

Takole so videti slovarski sestavki iz obrnjenega Hipolitovega slovarja:

lakomno Avide. Adv. begierlich. shelnu, lakomnu, poshréjflhnu, famogóltnu, krepenítnu, poshelívnú.

lakomnik Efuritor, hungerleider. lákotnik, lákomnik.

lakota Fames, hunger, hungersucht. lákota, glad, sýla od lákote.

lakota Caninus, canina Apetentia. fressucht. pafsja lákota.

Pri iztočnicah *lakomno* in *lakomnik* (pregledane so bile vse pojavitve zgoraj navedenih iztočnic v Hipolitovem slovarju) nič ne indicira specializirane (terminološke) rabe navedenih besed: nujna nanosnika ne spadata v domeno kake znanstvene discipline (ne danes in ne v 18. stoletju). To je mogoče reči tudi za *lakoto* (za 1. navedeni sestavek: *Fames ...*), medtem ko je treba biti posebno pozoren pri besednih zvezah (gl. zvezo *pasja lakota* zgoraj), kajti tu postane leksikografova presoja še bolj nezanesljiva.

Besedne zveze mora leksikograf najprej prepoznati kot stalne besedne zveze in to stalnost dokazati, nato pa se odločiti, ali gre za terminološke (oz. determinologizirane) zveze oziroma ali so navedene (izhodiščno neterminološke) zveze zgolj stalne besedne zveze. Pri *lakoti* (2. navedeni sestavek: *Caninus, canina Apetentia*) je zato treba raziskati, ali gre za stalno besedno zvezo in ali je potencialno terminološka. Latinska zveza *appetentia canina* je registrirana tudi v obrnjenem Kastelec-Vorenčevem (1997) slovarju (iztočnici *pasji* in *požrešnost*) s slovensko ustreznico *pasja pošhreshnost*. Zveza *pasja lakota* se pojavi še v priročniku s področja živinoreje (gl. Strupi 1852),¹⁰ ki nakazuje sinonimnost z zvezo *volčja lakota* (prim. SSKJ2: ekspr. *volčja lakota* 'zelo velika'). Pojavitev v Kastelec-Vorenčevem slovarju glede potencialne terminološkosti (ali frazeološkosti) ni povedna, pojavitev v živinorejskem priročniku pa bi lahko nakazovala terminološki pomen zveze (čeprav ni povsem nedvoumno dokazan). Omeniti je treba še zvezo *pasji glad*, ki se pojavlja v virih iz 19. stoletja in označuje bolezen pri ljudeh in živalih (gl. Rohlwes 1856,¹¹ Robida 1861¹²). V listkovni kartoteki knjižnih del 16. stoletja je izpričana *lakota*, vendar se zvezi *pasja lakota* ali *volčja lakota* ne pojavita. Zvezi *volčji (pasji) glad* sta izpričani tudi v Janežičevih nemško-slovenskih slovarjih (izt. *Heißhunger, Hundshunger, Wolfshunger* v Janežič 1850, izt. *Wolfshunger* v Janežič 1889).

Vendar pa je stanje bolj zapleteno, ker se je latinska zveza *appetentia canina* uporabljala pretežno terminološko v medicinskih besedilih v 17. in 18. stoletju (npr.

¹⁰ »Pri prebavljanju se preiskuje: ali živina rada jé in pije, ali se morebiti jedi in pijače clo nič ne dotakne, ali požrešno je in pije, kar se volčja al pasja lakota imenuje.« (Strupi 1852: 11)

¹¹ »Pasji glad. Vzrok te bolezni se mora iskati v ojestrem želodčnem soku, ki želodec vedno draži in glad napravlja. V ti bolezni pes strašno veliko jé. Več ko pa jé, medlejši postaja in bolj ob meso pride.« (Rohlwes 1856: 204)

¹² »Pasji glad izvira včasi iz kerča v želodcu, in je z medlico združen; včasi iz slabosti želodca, ki hrane ne more prebaviti; in je združen z bljuvanjem in dristo. Ako hočeš pasji glad ozdraviti, dobro pazi na vzrok, iz kterega izvira. Kedar vzrok boleti odverneš, ozdraviš pasji glad. Pri kislem riganju pomaga magnezia; pri reznem riganju pomaga ovsena žleza, jedrično mleko. Ako pasji glad izvira iz zaderžanega potu ali od glist: zdravljuj posledni bolezni, in odpravil boš glad.« (Robida 1861: 40)

v Allen 1730, James 1743).¹³ V nemščini je na področju veterine v 17. in 18. stoletju samostalni *fressucht* (*Freßsucht*) označeval bolezen konj, pri kateri konj tri ali štiri ure po krmljenju obstane na mestu in se ne premakne, dokler ne dobi hrane, pri čemer tak konj poje trikrat več hrane kot drugi konji, a se ne zredi (gl. Mancini-Mazarini 1778: 308–09).¹⁴ Grimmov slovar (2004) iztočnico *fresssucht* razlaga s sinonimno razlago *freszgier*, iztočnico *freszgier* s sinonimno razlago *freszbegierde*, iztočnico *freszbegierde* pa z latinsko ustreznico *voracitas* ('požrešnost', gl. Wiesthaler 1993–2007). Grimmov slovar *freszgier* torej razlaga kot besedo splošnega jezika, z ničimer ni nakazana morbitna specializirana (terminološka) raba iztočnice.

Stanje, ki ga mora upoštevati leksikograf, ki pripravlja zgodovinski slovar 17. in 18. stoletja,¹⁵ je torej naslednje: latinska zveza *canina apentia* (*appetentia canina*) je verjetno terminološka (sodeč po latinskih medicinskih besedilih iz tega obdobja), nemška ustreznica *fresssucht* je lahko termin (rabljena v nemških strokovnih virih s področja veterine v tem obdobju), lahko pa del splošnega jezika, tj. netermin (prim. Grimmov slovar). Pri opisovanju pomena zveze *pasja lakota* ima leksikograf najmanj naslednje tri možnosti: 1. opiše terminološki pomen termina *canina apentia* v medicini in pomen termina *fressucht* v veterini (2 razlagi), pri tem uporabi kvalifikatorja *med.* (medicina) in *vet.* (veterina); 2. opiše determinologizirani pomen medicinskega in veterinarskega termina (posploši pomen tako, da razlaga pokrije oba termina); 3. opiše samo pomen v splošnem jeziku (na podlagi pomena 'požrešnost' (nem. *fresssucht*)), pri čemer ugotovi, da ima opraviti s frazemom. Možnost pod 1. je manj ustrezna, ker se zveza *pasja lakota* ne pojavi v strokovnem besedilu, pač pa le v splošnem Hipolitovem slovarju, njene terminološkosti pa ni mogoče nedvoumno dokazati. Možnost pod 3. zajame zgolj splošni (frazološki) pomen, ki ga prav tako ni mogoče nedvoumno dokazati. Možnost pod 2. z navedbo determinologiziranega pomena (npr. z razlago 'močno povečan apetit') upošteva potencialno terminološko rabo, po drugi strani pa tvori most do frazeološkega pomena ('zelo velika lakota'; frazeološki pomen morda nakazuje ustreznica *pasja pošhrehnft* iz Kastelec-Vorenčevega slovarja). Kot kaže pomenska analiza nem. zveze *wolf(s)hunger* v Grimmovem slovarju, je mogoča tudi hkratna prisotnost splošnega in terminološkega pomena.

¹³ James (1743) pod iztočnico *boulimus* opisuje bolezen, pri kateri bolniki občutijo veliko lakoto in za- užijejo neobičajno velike količine hrane, ki jo včasih izbruhajo. James sicer v angleščini uporablja termina *boulimus* in *caninus appetitus*, vendar drugi viri dokazujejo sinonimijo med *caninus appetitus* in *appetentia canina* (npr. Allen 1730: 183, v latinščini *bulimus* ali *appetentia canina*).

¹⁴ Velja omeniti tudi bolezen, v nemščini imenovano *Wolfshunger*, ki jo prav tam opisuje navedeni priročnik: gre za bolezen konj, pri kateri ima konj izjemno potrebo po hrani, konj je toliko manj sit, kolikor več poje, pri tem pa izgublja telesno težo. Opozoriti je treba še na iztočnico *wolf(s)hunger* v Grimm (2004), ki ima dva pomena, in sicer 1. 'velika, nepotešljiva lakota, kakor tista pri volku' ter 2. ime bolezni za to, kar v nemščini označujeta *freszfieber* (po Grimmu: *febris famelica, ardor edendi*, tj. 'poželenje po hrani') in *hundshunger* (po Grimmu: *heiszunger, appetitus caninus, eine krankheit der menschen*, tj. 'bolezen pri ljudeh, za katero je značilen izjemen apetit'). Iztočnica *wolf(s)hunger* je zanimiva zato, ker kaže na sočasni obstoj splošnega pomena (pod 1.) in pomena, ki je blizu terminološkemu (pod 2.).

¹⁵ Omejitve na 17. in 18. stoletje je tu vpeljana zato, da bi osnovno gradivo za pričujočo razpravo predstavljala slovarska vira, tj. Hipolitov slovar in Kastelec-Vorenčev slovar. Pri pripravi zgodovinskega slovarja se leksikografi vedno informirajo tudi o jezikovnem stanju v kasnejših obdobjih (in tudi v predhodnih obdobjih, če je gradivo na voljo), vendar pa načeloma lahko upoštevajo le gradivo iz preučevanega obdobja.

Navedeni primeri kažejo, da mora leksikograf svojo začetno intuitivno presojo o (ne)terminološkosti leksikalnih enot vedno podpreti (ali ovreči) z analizo jezikovnega gradiva, ki sloni na natančnem pregledu dosegljivih virov.

3.2.2 Strukturna merila

Strukturna merila se nanašajo na strukturo terminov. Najbolj tipična oblika termina je samostalnik ali samostalniška zveza s prilastki (zlasti levi ujemačni in desni rodilniški prilastki).¹⁶ V Hipolitov slovar so med drugim uvrščene naslednje zveze:

- led** Selenites, Vnser frauen eis, eisglas. divize marie **led**, lédaglash, je en fhlähten kámen v'Arabÿ, imà v'sébi to podóbo te lúne, katéra po lúni góri inu dóli jémle.
lojtrica (lojtrice) kazenleyterlein. Lycopodium. mazhkine **lúiterze**.
lov das fischen. ríbfihvtu, ríbjí **lov**. pífcatus, pífcatio.

Zgoraj navedene besedne zveze *divize marie led*, *mazhkine lúiterze* in *ríbjí lov* je zaradi njihove strukture (samostalnik + prilastek) treba preveriti z vidika terminološkosti in jo dokazati ali ovreči s pomočjo drugih meril, npr. prisotnosti zveze v strokovnih besedilih. Ker pa so prva slovenska strokovna besedila, če izvzamemo versa, začela nastajati šele konec 18. stoletja, bi za zgodnejša obdobja lahko le preverili prisotnost ustreznih tujejezičnih zvez v tujejezičnih strokovnih besedilih. V Hipolitovem slovarju se med drugim pojavijo tudi iztočnice, kjer enobesedne latinske iztočnice nimajo tipične besedne ali besednozvezne slovenske ustreznice:

- lepo** Topiarius, künstlicher gartner. en kúnshthen vértnar, katéri **lipù** vert zíra inu shpóga.
lepo Strobis, frómder wolriechender baum. énu nefhánu **lipù** dishézhe drivù.
sorta Coctana, art kleiner feigen. éna **sorta** májhneníh fig.

V zgornjih primerih je potencial za terminološkost pri navedenih slovenskih zvezah nizek, dolge opisne zveze (npr. z oziralnimi odvisniki, nedoločnimi členi, z zelo splošnimi opredelitvami tipa *vrsta*, *sorta*) nimajo tipične oblike terminov. V Hipolitovem slovarju v nekaterih primerih (*sorta*, gl. zgoraj) takšne opisne ustreznice razkrivajo poimenovalne praznine v slovenščini (lahko tudi v nemščini) ali pa Hipolit slovenskega (in nemškega) poimenovanja enostavno ni našel oz. poznal.

Strukturni kriterij sam po sebi ni zadosten in ne dokazuje terminološkosti, pač pa v primeru enobesednih terminov le zožuje nabor terminov zlasti na samostalnike in deloma glagole, v primeru večbesednih terminov pa zlasti na samostalniške in deloma glagolske zveze. Pri večbesednih terminih je s tem kriterijem dokazana šele besednozveznost, ne glede na stalnost ali nestalnost te zveze, ne pa tudi njen morebitni terminološki pomen.

3.2.3 Vezanost leksikalne enote na funkcijsko zvrst in/ali tip slovarja

Pri ugotavljanju, ali je konkretna leksikalna enota termin (ali determinologizirani leksem ali netermin), od česar je odvisna tudi njena predstavitev v (splošnem)

¹⁶ Prim. npr. Vintar (2008: 39–41), ki opozarja tudi na terminološkost glagolov in glagolskih zvez. Redkeje se kot termini pojavljajo tudi druge besedne vrste, npr. prislovi in medmeti (prim. Žagar Karer 2011: 32–33).

zgodovinskem slovarju, igra zelo pomembno vlogo funkcijska zvrst, v kateri se ta pojavlja: v splošnem velja, da je verjetnost, da gre za termin, večja, če se pojavlja izključno ali pretežno v strokovnih in znanstvenih besedilih. Tudi ko je pojavitev dovolj, je ugotavljanje terminološkosti in pomena terminov lahko še vedno zelo težavno. Posebno zahtevno je določanje terminološkosti in pomena leksikalnih enot, ki se pojavljajo izključno ali pretežno v starejših slovarjih, sploh takrat, ko ti slovarji ne nudijo veliko dodatnih informacij, npr. gesli *lucijan* (obe pojavitvi) iz Hipolitovega slovarja: *lucijan* Lucianskraut. Damafsonium. Luciàn; *lucijan* Damafsonium. Gros Lucianskraut. luziàn, ali planinski tèrpótez.

Pregled zgodovinskih botaničnih virov in zgodovinskih slovarjev pokaže, da *lucijan* in *planinski trpotec*¹⁷ označujeta rastlino, ki je danes bolj znana kot *arnika* (gl. Graumüller 1817: 387–88¹⁸). Postavlja se vprašanje, ali mora leksikograf na podlagi teh dveh pojavitev poimenovanji *lucijan* in *planinski trpotec* obravnavati kot termina in ju v zgodovinskem slovarju opremiti s kvalifikatorjem bot. (botanično) ali ne. V konkretnem primeru (izvirne) terminološkosti ni mogoče dokazati, in sicer zato, ker 1. se poimenovanji pojavita v splošnem slovarju (Hipolitov slovar ni terminološki slovar), 2. se poimenovanji ne pojavita v nobenem drugem slovenskem strokovnem ali znanstvenem viru v 18. stoletju, kjer bi njuna raba nakazovala, da sta potencialno terminološki, ker tovrstni viri v tem obdobju v slovenščini še niso obstajali, 3. ker pri slovenskih poimenovanjih zaradi nerazvitosti terminologij v slovenščini ni mogoče dokazati kontinuitete s prejšnjimi obdobji (16. in 17. stoletje).¹⁹ Leksikograf zato ti poimenovanji obravnava kot del splošne leksike in oblikuje temu primerno splošno razlago (npr. prirejeno po *SSKJ2*: 'zdravilna gorska rastlina z rumenimi cvetovi z ostrim vonjem'), kvalifikatorja bot. pa ne uporabi.

Z vidika določanja terminološkosti pri poimenovanjih rastlin je zanimiv tudi Pleteršnikov slovar. Kvalifikator botanično se v slovarju pojavi 84-krat (npr. *dvodômstvo*, n. die Zweihäusigkeit (bot.); *lopúta*, f. 4) der Lappen (bot.)), vendar ni uporabljen ob poimenovanjih rastlin. Večinoma je ob nemški ustreznici (pri vrstnih imenih) navedeno tudi latinsko vrstno ime. Gradivo s področja poimenovanj rastlin je Pleteršnik zajemal iz splošnih slovarjev in zbirk (npr. iz Cigaletovega slovarja, Cafovega slovarja, Cafovih in drugih izpiskov iz *Kmetijskih in rokodelskih novic*, Janežičevega slovarja (2. izdaja), rokopisnega seznama Jerneja Medveda s slovenskimi, latinskimi in nemškimi rastlinskimi imeni (gl. Ksaver Lukman, 2013) kot tudi iz strokovnih in znanstvenih del. Pri slednjih velja omeniti predvsem prevode in priredbe tujih naravoslovnih del, ki jih je pripravil Ivan Tušek – *Štirje letni časi* (Roßmäßler 1867), *Prirodopis rastlinstva s podobami* (Pokorny 1872), botanični del *Schödler-jeve Knjige prirode* (Schödler

¹⁷ Navedena je edina pojavitev te zveze v Hipolitovem slovarju.

¹⁸ Poimenovanji *Luzianskraut* in *großes Luzianskraut* sta tu navedeni kot nemški sinonimi poimenovanji (poleg številnih drugih, npr. *Arnik*, *Falkkraut*, *Wolverley*) za latinsko vrstno ime *Arnica montana* L.

¹⁹ Pri obravnavi terminologije v kasnejših obdobjih razvoja, v 19. in 20. stoletju, je treba biti zelo previden, ker lahko razvoj znanosti zaradi (nenadnega) preskoka v vedenju (npr. znanstvene revolucije) povzroči večjo stopnjo diskontinuitete tudi v njeni terminologiji, npr. pojav prej neznanih terminov, nekateri stari termini izginejo, drugi pa začnejo označevati nove pojave.

1875) –, ter Cigaletovo *Znanstveno terminologijo* (1880).²⁰ Spodaj so navedena izbrana poimenovanja rastlin iz Pleteršnikovega slovarja in primerjana s poimenovanji, ki so zajeta v drugih, zgoraj navedenih strokovnih virih:

čebula Pleteršnik 1894–1895: čebúla, f. 1) die Zwiebel; navadna č., gemeine Zwiebel (alium cepa); morska č., die Meerzwiebel, die Bifolie (scilla bifolia), *Tuš. (R.)*; — 2) čebulasto podzemno steblo, die Zwiebel (cepa, bot.), *Cig. (T.), Tuš. (R.)*; — prim. it. cipolla. *Štirje letni časi* (Roßmähler 1867): Allium L. Cepa L. (čebula) (str. 237) *Prirodopis rastlinstva s podobami* (Pokorny 1872): navadna čebula (Alium cepa, gemeiner Zwiebel) (str. 160) *Schödler-jeva Knjiga prirode* (Schödler 1875): čebula (Allium Cepa) (str. 125) *Znanstvena terminologija* (Cigale 1880): Zwiebel, bot. čebula

kamilica Pleteršnik 1894–1895: kamilica, f. die Kamille; kamilice komu skuhati, jemandem einen Kamillenthee kochen; prava k., echte Kamille (matricaria chamomilla), *Tuš. (R.)*; — prim. 2. gomilica

2. gomilica: f. die Kamille (matricaria chamomilla); nav. pl. gomilice, Kamillen; g. komu skuhati, einen Kamillenthee jemandem kochen

Štirje letni časi (Roßmähler 1867): prava kamilica (Matricaria Chamomilla, Kamille) (str. 167)

Prirodopis rastlinstva s podobami (Pokorny 1872): prava kamilica (Matricaria Chamomilla, echte Kamille) (str. 102) (tudi samo: kamilica, str. 103)

Schödler-jeva Knjiga prirode (Schödler 1875): kamilica (Matricaria Chamomilla) (str. 135)

Izbrani slovarski sestavki kažejo, da se je Pleteršnik²¹ zavedal razlik med splošnim jezikom in terminologijo. Poznal je takrat relevantne strokovne vire za slovenščino in jih tudi dokaj natančno dokumentiral (npr. *Tuš. (R.) = Prirodopis rastlinstva s podobami*). Pri slovenski iztočnici *čebula* je najprej navedel splošno nemško ustreznico *Zwiebel*, nato pa še terminološko zvezo *navadna čebula* (*gemeine Zwiebel* (*alium cepa*)), ki se pojavi v *Prirodopisu rastlinstva s podobami*.²² Podoben primer je tudi *kamilica*, razmerje med splošnim poimenovanjem *kamilica* in terminom *prava kamilica* je jasno razvidno iz nemške ustreznice *Kamille*: tako *kamilica* v splošnem jeziku kot botanični termin *prava kamilica* označujeta isto rastlinsko vrsto. Analizirani slovarski sestavki kažejo, da je imel Pleteršnik uzaveščene razlike med splošno leksiko in terminologijo ter da je te razlike tudi že beležil. Pleteršnikov slovar lahko tako v zgodovinski leksikografiji služi tudi kot vir podatkov o rabi botanične terminologije v 19. stoletju, pri čemer pa

²⁰ Omenjena strokovna/znanstvena besedila se razlikujejo tudi po ravni strokovnosti: delo *Štirje letni časi* bi lahko umestili med poljudnostrokovna, *Prirodopis rastlinstva s podobami* in *Schödler-jevo Knjigo prirode* med didaktičnostrokovna besedila (učbenik). Tudi Tušek v uvodu v *Štiri letne čase* navaja, da je poleg svojega seznama rastlinskih imen, ki ga je pripravljajl že kot gimnazijec, kot vir uporabljal seznam Jerneja Medveda, ki mu ga je poslal Bleiweis. Takole pa opisuje težave, ki jih je imel pri zbiranju slovenskih rastlinskih imen: »Težava je bila, stvar kolikor toliko v red spraviti. Mnogo zmede je menda dogo od tod, da niti tisti, ki je prašal za imé slovensko, niti tisti, ki je odgovarjal, ali pa niti eden, niti drugi ni dobro poznal dotične rastline. Za primer le eno. Z „bobovnik, bobovec“ sem našel zaznamovane tri rastline, ki so si tako malo v rodu kakor osat in pšenica, samo to znamenje imajo vse tri, da rasto po vodah; namreč: Nasturtium officinale, Veronica Beccabunga in Potamogeton. Le po naključji sem prišel letošnjo pomlad od pravega.« (Roßmähler 1867: V)

²¹ Oziroma zgoraj omenjeni urednik za področje prirodoslovja Alfonz Paulin.

²² Očitno je, da tudi Tušek ni bil popolnoma dosleden pri rabi poimenovanja v različnih prevodih (*čebula* (*Štirje letni časi*): *navadna čebula* (*Prirodopis rastlinstva s podobami*)).

je potrebno opozorilo, da je za jasno sliko o stanju terminologije treba vsako poimevanje preveriti najmanj v tistih virih, ki jih navaja Pleteršnik. Temeljna razlika med Hipolitovim in Pleteršnikovim slovarjem je v tem, da si je pri analizi terminološkosti besedja pri Pleteršniku mogoče pomagati s sočasnimi strokovnimi viri, iz katerih je črpal gradivo, pa tudi drugimi, in v njih preverjati terminološkost leksikalnih enot, pri Hipolitu pa ne. Pri Hipolitovem slovarju je torej pri določanju terminološkosti odločilni dejavnik dejstvo, da gre za splošni slovar, pri Pleteršniku pa pojavitve leksikalnih enot v strokovnih besedilih, zlasti iz 19. stoletja.

3.2.4 Poznavanje širšega zgodovinskega konteksta in stopnje razvoja znanosti v določenem obdobju

Pri določanju terminološkosti leksike iz starejših obdobji leksikograf upošteva tudi zunajjezikovne okoliščine nastanka vira, iz katerega črpa jezikovno gradivo za jezikoslovno analizo. Zlasti pomembno je poznavanje stopnje razvitosti določene znanosti v določenem okolju, npr. ali je določena stroka v 16. stoletju v slovenskem okolju že obstajala, kateri jezik je uporabljala pri delu in ali so ohranjena strokovna/znanstvena besedila iz te stroke. Poznavanje teh dejavnikov dobi odločilno vlogo pri določanju terminološkosti takrat, ko leksikograf posumi, da bi obravnavana leksikalna enota lahko bila terminološka, vendar na voljo nima dovolj sobesedila, da bi terminološkost nedvoumno dokazal. Tipični primeri tega so leksikalne enote, ki se pojavljajo izključno v starejših slovenskih slovarjih. Spodaj je prikazanih nekaj sestavkov iz *SSKJ16*:

abvon [...] *sadno drevo z rožnatimi cveti in okroglimi pečkatimi sadeži; jablana: Latin. malus, pomus. Germ. Apffelbaum. Sclav. iablan. Carinth. abuon, abuusku drivu MTh 1603, II,16*

angelika [...] *do dva metra visoka aromatična zdravilna rastlina, ki raste na vlažnih tleh; angelika: Angelica. Germ. Angelik/ heyligen Geistwurtz/ Engelwurtz/ Brustwurtz. Carniol. angelika MTh 1603, I,87*

ardičoka [...] *sredozemska kulturna rastlina z zdravilnimi spodnjimi listi in koreninami ali njen užitni mesnati cvet; artičoka: Latin. carduus altilis, cinara, trifolilus. Germ. Welfch Difteln/ Artitfchoki/ Irtrohbildorn. Sclav. ardizhoke MTh 1603, I,220*

V zgoraj navedenih slovarskih sestavkih so pojavitve leksikalnih enot samo iz slovarskih virov, in sicer MD 1592 in MTh 1603. Sestavki niso opremljeni s kvalifikatorjem bot. (*botanično*). To je ustrezna rešitev, ker poleg dejstva, da sta Megiserjeva slovarja splošna slovarja, za 16. stoletje ne obstajajo tiskana besedila s področja botanike v slovenščini, da bi lahko govorili o obstoju slovenske botanične terminologije.²³

4 Sklep

Za jezikoslovno korektno obravnavo terminologije in determinologizirane leksike mora leksikograf leksikalno enoto najprej prepoznati kot potencialno terminološko. Pri tem si pomaga z več merili. Na podlagi svojega poznavanja jezika (tj. metajezikovnega

²³ Kar pa seveda ne pomeni, da niso obstajali posamezni zapisi slovenskih rastlinskih imen oziroma botanične razprave o rastlinah na Slovenskem (v latinščini), gl. Martinčič idr. (2007, Uvod).

znanja) in poznavanja zunajjezikovne stvarnosti intuitivno ločuje med splošno in potencialno terminološko leksiko, vendar je pri zgodovinski leksikografiji vpliv tega dejavnika manjši in dostikrat vprašljiv. V vsakem primeru je leksikografova intuitivna presoja le vodilo, ki ga usmerja, nikoli pa se ne sme zares zanesti nanjo, ker je njegova temeljna naloga opisovanje leksikalnih enot na podlagi dokazov, pridobljenih z analizo jezikovnega gradiva. Pri odločanju, ali je leksikalna enota potencialno terminološka, pri leksikografski analizi pomaga tudi vedenje o tipični strukturi termina (najpogosteje samostalniki ali samostalniška zveza). Ocenjevanje terminološkosti leksikalne enote se opravi tudi na podlagi razmisleka o stopnji strokovnosti gradiva (npr. če je gradivski vir slovar, ali je splošni ali terminološki) ter poznavanja stopnje razvoja znanosti v določenem obdobju, npr. ali je obravnavana stroka v določenem obdobju že imela svojo terminologijo v slovensčini. Ko so pojavitve leksikalne enote prepoznane kot terminološke in/ali determinologizirane, na vključitev v konkretni slovar in na njihovo slovarsko predstavitev vpliva predvsem koncept slovarja: slovar lahko vključuje samo termine (npr. terminološki slovar), termine in determinologizirano leksiko (npr. SSKJ16) ali pa samo determinologizirano leksiko (npr. eSSKJ).

VIRI

- Allen 1730 = John ALLEN, 1730: *Synopsis universæ medicinæ practicæ: Sive, Doctiffimorum Virorum de Morbis eorumque causis ac remediis judicicia*. Amsterdam: R & J. Wetstenios & G. Smith. [Tudi na spletu](#).
- Besedje 2011 = Kozma AHAČIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. [Tudi na spletu](#).
- Cigale 1880 = Matej CIGALE, 1880: *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča*. Ljubljana: Matica slovenska.
- eSSKJ = eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika 2016–. [Na spletu](#).
- Graumüller 1817 = Johann Christian Friedrich GRAUMÜLLER, 1817: *Handbuch der pharmaceutisch-medicinischen Botanik zum Selbstunterricht für angehende Aerzte, Veterinär-Aerzte, Apotheker, Droguisten u. s. w.* Četrty zvezek. Eisenberg. [Na spletu](#).
- Grimm 2004 = *Der digitale Grimm. Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*. 2004. Različica 05–04. Frankfurt am Main: Zweitausendeins. [Na spletu](#).
- Hipolit 1711–1712 = Hipolit NOVOMEŠKI, 1711–1712: *Slovensko-nemško-latinski slovar po rokopisnem slovarju Hipolita Novomeškega Dictionarium trilingue (1711–1712): z listkovnim gradivom Jožeta Stabeja*. [Na spletu](#).
- James 1743 = Robert JAMES, 1743: *A medicinal dictionary*. 1. zvezek. London. [Tudi na spletu](#).
- Janežič 1850 = Anton JANEŽIČ, 1850: *Popólni ročni slovar slovénkega in némškega jezika*. Celovec.
- Janežič 1889 = Anton JANEŽIČ, 1889: *Deutsch-flovenifches Hand-Wörterbuch*. Celovec.

- Kastelec-Vorenc 1997 = Jože STABEJ, 1997: *Slovensko-latinski slovar: po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc, Dictionarium Latino-Carniolicum (1680–1710)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. [Tudi na spletu](#).
- Mancini-Mazarini 1778 = Philippe-Julien MANCINI-MAZARINI, 1778: *Der vollkommene Kutscher, oder die Kunst, Kutsche und Pferde, sowohl in der Stadt, als auf dem Lande, in gehörigem Stande zu halten, und recht damit zu fahren, nebst einem Unterricht für die Kutscher, von Kutschpferden, ihren Krankheiten, und den Mitteln selbige zu heilen*. Frankfurt, Leipzig. [Tudi na spletu](#).
- MD 1592 = Hieronymus MEGISER, 1592: *Dictionarium qvatvor lingvarvm*. Graz.
- Miklošič 1991 = Franc MIKLOŠIČ, 1991: *Der Briefwechsel Franz Miklosich's mit den Südslaven = Korespondenca Frana Miklošiča z Južnimi Slovani*. Maribor: Obzorja.
- MTh 1603 = Hieronymus MEGISER, 1603: *Theaurus Polyglottus*. Frankfurt.
- Pleteršnik 1894–1895 = Maks PLETERŠNIK, 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar*. [Na spletu](#).
- Pokorny 1872 = Alojzij POKORNY, 1872: *Prirodopis rastlinstva s podobami*. Prev. Ivan Tušek. Ljubljana: Matica Slovenska. [Tudi na spletu](#).
- Robida 1861 = Karel ROBIDA, 1861: *Domači zdravnik v navadnih boleznih človeka*. Celovec. [Tudi na spletu](#).
- Rohlwes 1856 = Johann Nicolaus ROHLWES, 1856: *Domače živinozdravstvo v boleznih konj, govedja, ovac, prešičev, koz in psov, ali nauk, kako mora kmetovavec svojo živino rediti, ji streči, jo kermiti in ozdravljati*. Celovec. [Tudi na spletu](#).
- Roßmäßler 1867 = Emil Adolf ROSSMÄSSLER, 1867: *Štirje letni časi*. Prir. Ivan Tušek. Ljubljana: Matica Slovenska. [Tudi na spletu](#).
- Schödler 1875 = Friedrich SCHÖDLER, 1875: *Schödler-jeva Knjiga prirode*. 4. del. Botanika, z 240 podobami. Poslovenil J. Tušek. Zoologija, z 227 podobami. Poslovenil Fr. Erjavec. Ljubljana: Matica Slovenska. [Tudi na spletu](#).
- SSKJ2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2014. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. [Tudi na spletu](#).
- SSKJ16 = Kozma AHAČIČ, Metod ČEPAR, Alenka JELOVŠEK, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, Francka PREMČ, 2021: *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. A–D*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Slovarji)
- Strupi 1852 = Simon STRUPI, 1852: *Nauk spoznanja in ozdravljanja vunajnih in notrajnih bolezin kónj, govéd, ovác, koz, prešičev in psov*. Četerti del »Živinozdravništva«. Ljubljana. [Tudi na spletu](#).
- Wiesthaler 1993–2007 = Fran WIESTHALER, 1993–2007: *Latinsko-slovenski slovar*. Ljubljana: Založba Kres.

LITERATURA

- Kozma AHAČIČ, 2015: Hipolit Novomeški in leto 1713: med nenatisnjenim slovarjem (1711) in prirejanjem Bohoričeve slovnice (1715). *Leto 1713 in njegovi odmevi v slovenskem prostoru*. Ur. Miha Preinfalk. Ljubljana: SD18 – Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Inštitut za literaturo in literarne vede ZRC SAZU. [Na spletu](#).

- Anton BREZNIK, 2013: Pleteršnik, Maks (1840–1923). *Slovenska biografija*. [Na spletu](#).
- Metod ČEPAR, 2022: Sklanjatev samostalnikov srednjega spola v Hipolitovem slovarju: gradivo. *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 217–36. [Tudi na spletu](#).
- Helmut FELBER, 1984: *Terminology manual*. Paris: Unesco, Infoterm.
- Metka FURLAN, 2015: K transliterirani izdaji Pleteršnikovega slovarja. *Slovensko-nemški slovar*. I–XV. [Tudi na spletu](#).
- Milena HAJNŠEK-HOLZ, 1997: Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar kot vir za Slovar slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 3/1. 105–12. [Tudi na spletu](#).
- Alenka JELOVŠEK, 2022: Samostalniške tvorjenke in določanje iztočnic v obrnjenem Hipolitovem slovarju. *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 205–16. [Tudi na spletu](#).
- Francé KIDRIČ, 2013: Hipolit (1667–1722). *Slovenska biografija*. [Na spletu](#).
- Nina LEDINEK, 2015: Obravnava izhodiščno terminološke leksike v novem slovarju slovenskega knjižnega jezika. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba FF (Obdobja, 34). 441–48.
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2004: Krščanska terminologija v Pleteršnikovem slovarju. *Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika: slovenska zemljepisna imena*. Ur. Marko Jesenšek. Pišece, Ljubljana: Društvo Pleteršnikova domačija, Slavistično društvo Slovenije. 133–46.
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2022: Besedotvorje v rokopisnem Hipolitovem slovarju (1711–1712): slovarsko izročilo in novosti. *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 185–204. [Tudi na spletu](#).
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2023: Med termini in determinologiziranimi leksemi v splošnem razlagalnem *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja (SSKJ16)*. *Slavistična revija* 71/4. 519–531.
- Janez LOGAR, 2013: Megiser, Hijeronim (med 1554 in 1555–1619). *Slovenska biografija*. [Na spletu](#).
- Franc Ksaver LUKMAN, 2013: Medved, Jernej (1799–1857). *Slovenska biografija*. [Na spletu](#).
- Andrej MARTINČIČ idr., 2007: *Mala flora Slovenije: ključ za določanje praprotnic in semenk*. 4., dopolnjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Majda MERŠE, 2006: Megiserjeva slovarja in oblikujoča se knjižnojezikovna norma v 16. stoletju. *Stati inu obstati* 3/4. 123–37. [Tudi na spletu](#).
- Irena OREL, 2007: Nemške izposojenke v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju (1894–1895). *Slavistična revija* 55/1–2. 357–68. [Tudi na spletu](#).
- Irena OREL, 2022: Leksika Hipolitovega prevoda *Orbis pictus* (1712) primerjalno s kasnejšimi delnimi slovenskimi prevodi. *Jezikoslovni zapiski* 28/2. 171–83. [Tudi na spletu](#).
- Angela PISKERNIK, 2013: Paulin, Alfonz (1853–1942). *Slovenska biografija*. [Na spletu](#).
- Jože TOPORIŠIČ, 1995: Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar. *Slavistična revija* 43/3. 277–91. [Tudi na spletu](#).
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1995: Temeljne prvine zasnove Pleteršnikovega slovarja. *Slavistična revija* 43/4. 459–68. [Tudi na spletu](#).
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. 2., dopolnjena izdaja. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Razprave FF).

- Špela VINTAR, 2008. *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.
- Mojca ŽAGAR KARER, 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica, 26).
- Mojca ŽAGAR KARER, Nina LEDINEK, 2021: Med terminologijo in splošno leksiko: determinologizacija in z njo povezane slovaropisne ter uporabniške dileme. *Slovenski jezik – Slovene linguistic Studies* 13. 41–60.
- Andreja ŽELE, 2004: Stopnja terminologizacije v leksiki (na primeru glagolov). *Terminologija v času globalizacije*. Ur. Marjeta Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 77–93.

SUMMARY

The treatment of terminology and determinologized lexis in a general historical dictionary poses some specific challenges to historical lexicographers. In order for them to be able to properly treat terminological and determinologized lexis, potentially terminological lexis must first be recognized as such. Lexicographers use several criteria to identify lexical units that are potentially terminological: 1. they rely on their intuitive ability to categorize lexis into general-language (non-specialized) lexis and terminological (specialized) lexis, which is based on their knowledge of the world, but must always be verified against available written historical sources, 2. they apply knowledge of the typical structure of the term in Slovenian (most frequently a noun modified by adjectives or nouns, less frequently a verb), 3. they make an assessment how specialized the text (as a source of the term) is (is it a scientific text or a text intended for non-specialized audience?), 4. they rely on their knowledge of the state of a particular scientific discipline in the period in question (did the discipline possess its own terminology at the time?).